

अणकारी गांठवलां

माधवी मरदेसाव

खू बऱ्या भारतीय भासांनी एके खाशेली तरेचीं गांठवलां (समासीक उतरां) मेळटात. एकाच अर्थाचीं दोन उतरां चड करून नामां, एकठांय गांठून घडिल्लीं हीं गांठवलां. तन-बदन, विवाह-शादी, धन-दौलत, साग-सब्जी, धरम-ईमान, स्नेह-मुहब्बत, नाता-रिश्ता ह्यो हिंदींतल्या असल्या कांय गांठवलांच्यो देखी. ह्या गांठवलांतलें पयलें नाम 'निजाचें' जाल्यार दुसरें 'भायलें' - मुळचें अरबी वा फारसी.

सुनीति कुमार चटर्जी असल्या गांठवलांक 'translation compounds' - 'अणकारी गांठवलां' - म्हणटात जाल्यार राजेन्द्र सिंघ तांकां 'redundant compounds' हें नांव दितात. (वयल्यो सगल्यो देखी राजेन्द्र सिंघांतल्यो.) Redundance म्हळ्यार गरजे परस अदीक आसप. 'Redundant' गांठवलांनी भाशेचो 'फसफस' दिसता. एका उतरान भागूं येतालें थंय 'गरजे भायर' दोन उतरां येतात. ह्या बरपांत 'अणकारी गांठवलां' हें उतर वापरलां.

च्याक-खाडी (इंग्लीश 'च्याक' आनी बंगाली 'खाडी') 'खडू', बाक्स-पेमदा (इंग्लीश 'बाॅक्स' आनी बंगाली 'पेमदा') 'पेट' हीं बंगालींतलीं 'अणकारी गांठवलां'. सुनीति कुमार चटर्जी सांगतात, संस्कृत भाशेंतूय हे तरेचीं गांठवलां मेळटात : कर्ष-पण (पोरणे फारसींतलें 'कर्ष' आनी संस्कृतांतलें पूण मुळचें ऑस्ट्रीक 'पण') - एक नाणें - शालि-होत्र (ऑस्ट्रीक 'शालि' आनी संस्कृत 'होत्र') 'घोडो', हे सारकेलीं.^१

अणकारी गांठवलांक बारीकसाणेन पळेल्यार एक गजाल लक्षांत येता - केन्ना केन्ना ह्या गांठवलांतलीं दोनूय नामां 'भायलीं' आसूं येतात. देखीक, हिंदींतल्या 'वकील-बैरिस्टर' ह्या गांठवलांतलें 'वकील' मुळचें फारसी-अरबी आनी 'बैरिस्टर' मुळचें इंग्लीश नाम. दोनां भितल्लें 'वकील' पोरणें, खूब पयलीं भायल्यान आयिल्लें, आतां 'घरचें' जावन राविल्लें, आनी 'बैरिस्टर' निकतेंच - काल पयर आयिल्लें, देखून समाजाचे जाणविकायेंत अजून 'भायलें' आशिल्लें नाम. हे भाशेन विचार केल्यार तन-बदन, विवाह-शादी सारकेलीं वयर दिल्लीं गांठवलां 'वकील-बैरिस्टर' सारकेल्या गांठवला परस आदलीं म्हणचीं पडटलीं. फारसी-अरबी उतरां हिंदी भाशीक-समाजाचे नदरेन भायलीं आशिल्लीं त्या काळार तन-बदन, विवाह-शादी बी

गांठवलां घडिल्लीं. वकील-बैरिस्टर सारकेल्या उतराचे घडणुकेच्या काळार फारसी-अरबी मुळाचीं नामां भाशेंत घरचीं जाल्लीं आनी भायल्याची सुवात इंग्लीश उतरांनी घेतिल्ली.

राजेन्द्र सिंघ सांगतात, गांठवलां दोन तरांचीं आसतात - १) नेमांक घरून तयार जाल्लीं मुळाचीं गांठवलां ('rule derived primary compounds'), आनी २) जांकां नेमांनी बांदूं नजऽ अशीं, प्रयोग जावन जावन उतरां म्हूण थिरावल्लीं - 'घट्ट जाल्लीं' गांठवलां ('frozen, lexicalized compounds').^३

मुळाव्या गांठवलांच्या घटक नामां भितर दोन लक्षणां दिश्टी पडटात -

१) तांचो अमकोच एक अर्थ वापरांत घोळटा जालो तरी दोन नामां एकठांय येवन घडिल्ल्या ह्या गांठवलांचे तरेकवार अर्थ लावं येतात. हाका सिंघ ('Variable R [Relation] Condition' म्हणटात. तांणी दिल्लीच देख घेवची जाल्यार, 'water mill' ह्या इंग्लीश गांठवलाचो अर्थ सामान्यतायेन "उदकाचे उर्जेचेर चलपी गिरण" ("mill powered by water") असो जाता. पूण जाय जाल्यार ह्या गांठवलाचे "उदकाचें उत्पादन करपी गिरण" ("mill which produces water") "उदकाची तपासणी वा परिक्षा करपी गिरण" ("mill for analyzing the contents of water") "जातूंत काम करपी उदक पितात तसली गिरण" ("mill where the employees drink water") हे तरेचेय अर्थ लावं येतात.

२) दुसऱ्या लक्षणाक सिंघ 'IS A Condition' म्हणटात. तांगेल्योच देखी घेवच्यो जाल्यार, 'rose-bush' आनी 'beer-can' हीं गांठवलां आमी अशीं समजून घेतात - 'a rose-bush, IS A bush', 'a beer-can IS A ran.'^४

Frozen/lexicalized गांठवलांनी असो खंयचोच नेम सोदून काडूंक मेळना. असलें दर एक गांठवल खाशेले तरेन घडिल्लें आसता. हांगा cart-wheel (डोंबान्यांचें एक नाडेपेन्न) आनी paper-back (पुस्तक) ह्या दोन इंग्लीश गांठवलांच्यो देखी सिंघ दितात.^५

अणकारी गांठवलां (सिंघांचीं 'Redundant Com-

pounds') वयल्या दोनूय तरांच्या गांठवलां परस वेगळीं म्हणपाचें सिंध दाखोवन दितात. हे तरेच्या गांठवलांत एकाच अर्थाचीं दोन नामां आसतात - एक 'निजाचें', एक 'भायलें'. अर्थाचे पुनरावृत्तींतल्यान तयार जाल्ल्या ह्या गांठवलाचो अर्थ 'अमकें बी' असो जाता.*

सिंध मुखार सांगतात, पुनरावृत्ती दोन तरांची आसता - 'पूर्ण' ('complete') आनी अपूर्ण ('partial'). 'दाने दाने पर लिखा है खानेवाले का नाम' हे म्हणींत 'दाने' उतराची पुनरावृत्ती आयल्या आनी तिका एक खाशेलो अर्थ आसा. 'दाने पर' म्हळ्यार 'दाण्यार' आनी 'दाने दाने पर' म्हळ्यार 'दर एका दाण्यार' वा 'सगळ्या दाण्यार'.* हे भाशेन, 'वाड्यावाड्यार' म्हळ्यार 'दर एका वाड्यार', 'घराघरांनी' म्हळ्यार 'दर एका घरांत'. ही 'पूर्ण पुनरावृत्ती'.

'दाना-वाना' सारकेलीं 'पडसादी रुपां' (echo formations) 'अपूर्ण पुनरावृत्तीची एक तरा. दाना-वाना म्हळ्यार 'दाणो बी.'* पडसादी रुपां चडश्या सगळ्या भारतीय भासांनी मेळटात. हे तरेच्या रुपांतलें पयलें घटक उतर 'खरेलें' उतर जाल्यार दुसरें पयल्याचो फक्त पडसाद आसता. पयल्या उतराच्या पयल्या अक्षरा बदला अमकेंच एक अक्षर घालून हो 'पडसाद' घडटा. कोंकणींत 'बि' अक्षर पडसाद घडयता (देखीक, जेवण-बिवण), हिंदींत 'वा' अक्षर (देखीक, खाना-वाना), कन्नडांत 'गि' अक्षर देखीक, उटा-गिटा पडसादी रुपां घडयता. पडसादी रुपांचो एक खाशेलो अर्थ जाता - 'जेवण-बिवण जालें?' ह्या वाक्यांत 'जेवण-बिवण' ह्या पडसादी रुपाचो अर्थ 'जेवण बी' - जेवण आनी 'ताचे वांगडा येवप हेर गजाली (देखीक, मेज/ओंटो निवळ करप, उरिल्लें जेवण काडून दवरप, बी)' असो जाता. 'नरेश-बिरेश आयिल्ले' म्हळ्यार, 'नरेश बी - नरेश आनी ताचे वांगडा सामान्यतायेन आसपी हेर कोण कोण आयिल्ले.'

सिंधांच्या मत्तान, अणकारी गांठवलां खरेलीं गांठवलां न्हय, तर अपूर्ण पुनरावृत्तीचीच ही एक तरा.* 'धन-दौलत' हें 'धन-वन'चेंच एक रूप. दोनांयचो अर्थ 'पयसो बी' असोच जाता.

भारतीय समाजांतले भोवभाशीकतायेक लागून भारतीय भासांनी अणकारी गांठवलां मेळटात अशें सुनीति कुमार चटर्जी म्हणटात.* पूण सिंधांच्या मत्तान, भासांचो एकमेकीं कडेन संपर्क आयिल्ल्यानूच अणकारी गांठवलां घडूंक पावल्यांत हें खरें आसलें तरी हे तरेच्या संपर्कांत आशिल्ल्या सगल्याच भासांनी अणकारी गांठवलां मेळनात हेंय खरें. ते मुखार सांगतात, इंग्लीश-फ्रँच भास-संपर्काच्या संदर्भांत असलीं गांठवलां घडूं येतालीं. पूण तशीं तीं घडलीं नात. कित्याक, इंग्लीश भाशेचें व्याकरण पुनरावृत्तीक वाव दिना. भारतीय भासांचीं व्याकरणां पुनरावृत्तीक वाव दितात. देखून भारतीय भासांनी अणकारी गांठवलां घडूंक पावतात. मुंदलांत आशिल्लेच व्याकरणीक माण्णेचो विस्तार ह्या गांठवलांनी पळोवंक मेळटा.*

भास-बदलप ('code-switching') - एके भाशेंत उलयता आसतना मदीं मदीं दुसरे भाशेंत उलोवप) हो भास संपर्काचो एक परिणाम. सिंध म्हणटात, अणकारी गांठवलां ('redundant constructions') म्हळ्यार एक संकरीत भास निर्मूत भास-

बदलुपाचे अस्थिर परिस्थितींतल्यान मार्ग काडपाचो भाशीक समाजाचो यत्न.*

कोंकणी अणकारी गांठवलां

देखी:

१. घर-दार
निजाचें-भायलें (अरबी)
'घर (कुटुंब) बी'
२. शीम-मेर
निजाचें-भायलें (कन्नड)
'मर्याद'
३. भाट-बेंस
निजाचें-भायलें (पुर्तुगेज)
'भाट बी'
४. झाड-पेड
निजाचें-भायलें (हिन्दुस्तानी)
'झाड बी'

(चड करून भोवचनी रुपाचो वापर 'रुखावळ' ह्या अर्थान.) ह्या अणकारी गांठवलांचो 'अमकें बी' असो अर्थ जाता आनी देखून राजेन्द्र सिंध म्हणटात ते प्रमाण अपूर्ण पुनरावृत्तीच्या नेमांतल्यान तीं घडल्यांत अशें म्हणूं येता.

हिंदींतल्या अणकारी गांठवलाचे तुळेंन कोंकणी अणकारी गांठवला पडसादीं उतराक व्याकरणीक चड नदरेन लागीं आसा.

सकल दिल्ल्यो देखी पळोवच्यो -

पडसादी उतरां

एक वचन

१. घर-बीर
२. शीम-बीम
३. भाट-बीट
४. झाड-बीड

भोववचन

- घरां-बिरां
- शिमो-बिमो
- भाटां-बिटां
- झाडां-बिडां

अणकारी गांठवलां

एक वचन

१. घर-दार
२. शीम-मेर
३. भाट-बेंस
४. झाड-पेड

भोववचन

- घरां-दारां
- शिमो-मेरो
- भाटां-बेसां
- झाडां-पेडां

वयर दिल्ल्या अणकारी गांठवलांतलीं दार,मेर, बेंस आनी पेड हीं अनुक्रमान अरबी, कन्नड, पुर्तुगेज आनी हिन्दुस्तानी भासांतल्यान आयिल्लीं उतरां. कोंकणी गांठवलांनी तीं अर्थाचे आनी व्याकरणाचेय नदरेन नीज कोंकणी उतरांचीं पडसाद जावन वावुरतात. दार, पेड हीं मूळ भासांतलीं पुरुशालिं उतरां, बेंस हें पुर्तुगेज बेंस (पुरुशालिं, भोववचन) उतरा वयल्यान आयिल्लें उतर. मेर [मॅर] मेरे ह्या कन्नड अलिंगी उतराचें कोंकणी रूप. पूण कोंकणी अणकारी गांठवलांनी हीं सगळीं उतरां मूळ भासांतलीं आपणालीं लिंगां सोडून दिवन गांठवलाच्या नीज कोंकणी घटकाचीं लिंगां घेवन कोंकणींत पुरायेन एकरूप जावन

वावुरतात. बेंस (< बेंश) हें मुदलचें भोववचनी उतरूय कोंकणींत एकवचन जावन घोळटा आनी भोववचनी वापरान्त कोंकणीचें भोवचनाचें कूस घता. वयल्या गांठवलांतलीं मेर आनी बेंस हीं उतरां कोंकणींत 'कोंकणी लिंगां' घेवनूच स्वतंत्रपणानूय घोळटात.

हिंदींत अशें घडना. हिंदी अणकारी गांठवलांतलो 'भायलो' घटक आपणालें अस्तित्व हिंदी भितर पुरायेन विरघळावन उडयना. देखीक, धन-दौलत, विवाह-शादी ह्या गांठवलांतले दोनूय घटक हिंदींत मेकळेपणान घोळटात. दौलत आनी शादी हीं 'भायलीं' आनी मुळचीं स्त्रीलिंगी उतरां धन आनी विवाह ह्या हिंदींतल्या पुरुशलिं उतरांच्या प्रभावान पुरुशलिं जायनात. स्त्रीलिंगीच उरतात. हिंदी अणकारी गांठवलाचें लिंग दुसरें घटक उतर थारायता. दौलत उतर स्त्रीलिंगी म्हूण 'उसकी धन-दौलत', 'उसका धन-दौलत' न्हय. तशें ब्याह उतर पुरुशलिं म्हूण 'बेटियो का शादी-ब्याह'. 'बेटियो की शादी-ब्याह' न्हय.

हे भाशेन, कोंकणी आनी हिंदी ह्या भासांच्यो 'भायलीं' उतरां आपणावपाच्यो प्रक्रिया वेगळे तरेच्यो.

कोंकणींत दोन लोक-कवनां आसात -

१. 'नागडो बेताळो शेतांत वतालो शेतकाराचें मूत पियेवन घरा येतालो.'
२. 'भावोजी भावोजी चिला पोतें भावोजीच्या खांदार हागलें खेतें'

ह्या कवनांतल्यो 'नागडो बेताळो' आनी 'चिला पोतें' ह्यो अणकारी उतरांच्यो जोडयो. 'बेताळो' आनी 'चिला' हीं मुळचीं कन्नड उतरां ('बेताले' आनी 'चीला') अनुक्रमान "नागडो" आनी "पोतें" ह्या अर्थांचीं. पूण वयर दिल्ल्या अणकारी गांठवलां परस अर्थाचे नदरेन ह्यो जोडयो मातश्यो वेगळ्यो. तांचो अर्थ "नागडो बी", "पोतें बी" असो जायना.

'माँत गिरी' आनी 'मोती दोंगर' हीं दोंगुल्ल्यांचीं नांवांय अशींच अणकारी गांठवलां कशीं. माँत म्हळ्यार पुर्तुगेजींत दोंगुल्ली. ह्या जात-नामाचो कोंकणींत व्यक्ति-नामा वरी वापर जालो आनी ताका आपणालीं 'दोंगर' आनी 'गिरी' उतरां जोडून कोंकणीन तें अदीक आपलें केलें अशें जावं येत व्हय?

'वनवाळ्यांचो मळो' आनी एके हारीन येवपी समानार्थी उतरां: कांय निरिक्षणां.

मिगेल द आल्मैदा (१६०४-१६८३) हांगेल्या 'वनवाळ्यांचो मळो' (१६५८,५९) ह्या सतराव्या शतमानांतल्या गद्य बरपांत अणकारी गांठवलां वरी दिसपी कितल्योश्यो समानार्थी उतरांच्यो जोडयो पळोवंक मेळटात.

देखी:

१. ...वनिचे गोंवाळे गोपाळ मेळून... (पानां: १४९, १५०).
२. ...जितुले वेळो... मार्गा बिदिरी द्रुष्टी पडो... (पान: १५१)
३. आपण्याक अपमानु बेहुर्मति भोगताशी समजून... (पान: १८५)

४. कांय येकी कोपा, क्रोधाची खुण दाखयनां... (पान: १८५)

५. तुजें तोंड... कांती, प्रकासान भरलां... (पान: १८५)

६. ...तांकां आपुल्या भावां, बंदवां सारिखे मानून... (पान: १८६)

७. ...ताका... कश्ट दर दिले... (पान: १८७)

८. ताच्या मुखकमळाक खत लंछन लांवच्याक चिंतिलें... (पान: १८७)

९. भोडुवे ताका मानु हुमति देवु चलताति... (पान: १८९)

१०. ...सधा सर्वधा तुजी तुस्ति पोवाड (वर्निन... (पान: ३३२)

हांतल्या तीन देखींनी (२, ३ आनी ९ आंकड्यांच्या) पयलें उतर निजाचें आनी भारतीय-आर्य मुळाचें जाल्यार दुसरें 'भायलें' - द्रविडी वा फारसी-अरबी मुळाचें आशिल्लें पळोवंक मेळटा. ह्या समानार्थी उतरांक अणकारी गांठवलां म्हणटलीं जाल्यार व्याकरणीक नदरेन तीं स्वतंत्र उतरां म्हणपाचें सिद्ध जावंक जाय. पूण अन्वयाचो कस लावन पळेल्यार ह्यो उतरां जोडयो एका उतरा वरी भाशेंत घोळनात म्हणपाचें दिसून येता.

देखी:

१. ...कोणी प्रमाणिं ताची तुस्ति वाखाणें करुंचेंशें माका नकळो. (पान: ३२२). ह्या वाक्यांत ताची (स्त्री.) विशेषणाचो तुस्ति (स्त्री.) ह्या नामा कडेन अन्वय जाला. पूण करुंचें (अ.) आनी शें (अ.) हांचो वाखाणें (अ.) ह्या नामा कडेन अन्वय जाला.

२. ...सधा सर्वधा तुजी तुस्ति पोवाड वर्निन... (पान: ३३२) हांगा तुजी (स्त्री.) आनी तुस्ति (स्त्री.) हांचो अन्वय जाला, पोवाडे उतर मात पुरुशलिंच उरलां.

३. ...मालाकियास म्हळल्या प्रोफेताच्या भविश्य फुडाराच लिहित वाचितां... (पान: २९१)

ह्या वाक्यांत भविश्य (अ.) आनी फुडार (पु.) ही उतरां जोडी एक उतर कशी घोळटा काय दिसा. अलिंगी आनी पुरुशलिंगी नामाचें सामान्यरूप एके तरेचें (आकारान्ती) जाल्ल्यान अशें दिसता. पूण सकल दिल्ल्या देखींनी वेगळेंच चित्र पळोवंक मेळटा -

४. इजायियास प्रोफेतु- II आपुलें भविश्य फुडार लिहितल्या पुस्तकिच्या इकराव्या अध्यांता... (पान: ४१८)

५. भविश्यफुडार जेणे प्रमाणिं तांणि सांगिलले, तैशेचि वर्तले... (पान: ४६६)

४ आंकड्याच्या वाक्यांत आपुलें (अ) आनी भविश्य (अ.) ह्या उतरांचो अन्वय जाला, तर ५ आंकड्याच्या वाक्यांत सांगिलले (पु.) आनी वर्तले (पु.) हांचो फुडार (पु.) उतरा कडेन अन्वय जाला.

हे भाशेन, बारीकसाण घेतले उपरांत, 'वनवाळ्यांचो मळो' बरपांतलीं एका फाटल्यान एक येवपी समानार्थी उतरां गांठवलां न्हय म्हणपाचें स्पश्ट जाता. लेखकाचे अलंकारीक शैलीचो भाग म्हणून ह्या उतरांच्या गांथपा कडेन पळोवप समा दिसता. 'त्या काळार गोंयांत घोळणुकेंत आशिल्ल्या आनी कानार पडिल्ल्या मेळत तितल्या उतरांचो - उतरांचे विविधतायेचो - आसपाव बरोवप्यान आपल्या बरपांत केल्लो दिश्टी पडटा. हातूंत कोंकणी भायर गोंयच्या समाजांत

प्रतिश्ठा आशिल्ले 'मराष्ट्र' भाशेंतलींय उतरां आसूं येतात,^{११} तशीं कन्नड आनी फारसी अरबी भासांच्या प्रभावांतल्यान त्या काळच्या गोंयकारांचे जिबेर घोळपीय उतरां आसूं येतात. उतरांचे गिरेस्त विविधतायेक आपणाल्या बरपांत थारो दिवपी बरोवप्याच्या धोरणाक लागून सतराव्या शतमानांतले कोंकणी वयल्या प्रभावांचो अभ्यास करप आयज सोंपें जाता.

वनवाळ्यांचो मळो बरपांतलीं समानार्थी उतरां केन्ना दोन दोन अशीं जोडयेन तर केन्ना तीन, चार, पांच, स अशींय आयिल्लीं पळोवंक मेळटात.

देखी:

१. ...लटिकि गोवाय, साखि... (पान: १७८)
२. ...रुखां झाडांच्या पानांचें... (पान: २०५)
३. ...गुंडयां फातरांचिं ...माणिकां... (पान: २०५)
४. ...गर्व हांकाराची टाळणी... (पान: २४३)
५. ...लछक्यां, पायकांक आपौनु... (पान: २३१)
६. ...कालु, वगत, वा समैयो सोदितलेति (पान: १८१)
७. ...बोक, हाक, शिंहाडे देवु... (पान: १८१)
८. ...प्रियेव, प्रिति वा दुलबाय... दाखेली... (पान: २०१)
९. ...ग्रेस्तु, कुबेरू संपनिकु केललो... (पान: २१५)
१०. ...हें नांव, वाखाणें वा बूद... (पान: ३३८)
११. ...सर्वय बळ्ळिक, व्यादि, रोगु, पिडा पोरो घालनु... (पान: ३६९)
१२. ...ताचे करट, अपदा, दंडणा, घाशी... (पान: ४२८)
१३. अंतस्करणाकय आपुली अभ्यांतिर भास, वाच्या, उतर, बोली आसा... (पान: २६८)
१४. ...वेगवेगळिं शारां, पुरां, नगरां, पाठणा... (पान: २०३)
१५. ...मुखकमळ ...दिप्ती, प्रभे, कांती प्रकासान फांकरशें केलें. (पान: १८७)
१६. ...सां जोझेफाची थोरिव, प्राप्ति, सासाय, महिमा, मानु, मानत्व... (पान: ३३८)
१७. ...सुखा, संतोसा, आनंदा, उलासा, हर्का, उछयावाची भरती... (पान: ४०२)

गोंयांत मुळावण घाल्ले नवे क्रिस्तांव परंपरेक गरजेचीं आशिल्लीं पुतुगिज उतरांय वनवाळ्यांचो मळो बरपांत लागींच्या अर्थाच्या थळाव्या, हिंदू परंपरेंतल्या, उतरांचे कुशीक बसयल्लीं पळोवंक मेळटात.

देखी:

१. ...तेगांय शिसां आपोस्तलानिं... जेझु क्रिस्ताची पवित्र कुडि... देखिली... (पान: २०१)
२. ...स्वामयान हो भन्तु आपोस्तलु, मरणा पावतलो न्हय, ऐशें म्हळें नां... (पान: २१०)
३. ...ताका होमु, साक्रिफिस्त्यु समर्पुच्याक... (पान: २६२)
४. ...ह्या वातिंर अश्रवचन बेसांव दितांव. (पान: २८८)
५. ...पुनर्जिवित्व रेजुरेयसांव जरि बरवें... (पान: २४०)

हांगा नव्यो धार्मीक संकल्पना उक्तावपी उतरां संवकळीचे आदले धर्म परंपरेंतल्या उतरांक तेंकून येतात. आपोस्तलु, साक्रिफिस्त्यु, बेसांव

आनी रेजुरेयसांव ह्या नव्या संकल्पनांचो अर्थ शिसु/भन्तु, होमु, अश्रवचन आनी पुनर्जिवित्व^{१२} ह्यो संवकळीच्यो संकल्पना स्पश्ट करतात. आनी, कांय प्रमाणांत पोरण्यो संकल्पना थोड्या भोव नव्या अर्थान नवे परंपरेंत घोळूंक लागतात.

१. Suniti Kumar Chatterji, *Indo-Aryan and Hindi* (Calcutta: Firma K. L. Mukhopadhyay, 2nd ed. 1969) 100. Rajendra Singh, "On some 'Redundant Compounds' in Modern Hindi", *Lingua* 56, 1982, 345-351, "Modern Hindustani and Formal and Social Aspects of Language Contact", Rajendra Singh et. al. (संपा.) *Explorations in Indian Sociolinguistics* (New Delhi: Sage Publication, 1995) पुस्तकंत.

२. Chatterji 1969:100.

३. Singh 1995:93.

४. वयलोच संदर्भ: 94.

५. वयलोच संदर्भ: 94-97.

6. Chatterji: 100.

7. Singh: 97.

८. दार आनी पेड हीं मेकळीं उतरां कोंकणींत आसात. पूण म्हाका दिसता, 'घर-दारां'तलें 'दार' आनी 'द्वार' वयल्यान आयिल्लें, कोंकणींत मेकळेपणान घोळपी 'दार' एक न्हय. 'तो घरा-दाराक नासता' वा 'घरा-दाराचें ताका कांय लागना' ह्या वाक्यांनी 'घर-दार' गांठवलाचो सरसमान अणकारी गांठवलाचो जाता तसोच 'घर बी'/'घर, कुटुंब बी' असो अर्थ जाता. तशेंच, 'झाडां-पेडां'तलें 'पेड' आनी झाडा मुळा बांदून काडिल्लें 'पेड' एक न्हय. 'वसंत रुतूंत झाडां-पेडां चंवरतात' ह्या वाक्यांत 'झाडां-पेडां' म्हळ्यार 'झाडां बी' - 'वृक्षवनस्पत'. 'झाडां, झाडां मुळांतलीं पेडां' हो अर्थ ह्या गांठवलांच्या वापरान हाताक लागप कठीण. हांगा आनिकूय इल्लो अभ्यास जावंक जाय, थोडो भोव इतिहासीक नदरेन, अशें हांव म्हणन.

९. 'वनवाळ्यांचो मळो' मुदलांत पांच खंडांनी बरयल्लें बरप. हांगा अभ्यासा खातीर घेतला तो ओलिन्हीन्यु गॉमिश हांणी संपादीत केल्लो आनी देवनागरींत घालून उजवाडायल्लो 'वनवाळ्यांचो मळो' बरपाचो वांटो (*Old Konkani Literature: The Portuguese Role*, 1999: 137-575).

१०. 'वनवाळ्यांचो मळो' बरपाचे शैलीच्या ह्या लक्षणाची नोंद वि.बा. प्रभुदेसाई तांणी संपादन करून उजवाडायल्ल्या ह्या बरपाच्या पुस्तकाक बरयल्ले प्रस्तावनेंत घेतात. पळेयात: प्रस्तावना पाद्री मिगेल द आलमैदा कृत वनवाळ्यांचो मळो, वि.बा. प्रभुदेसाई. नागपूर: नागपूर विद्यापीठ, १९७४: एक ते अठरा.

११. 'कोंकणी' आनी 'मराष्ट्र' ह्या 'दोन भासां'चो उल्लेख 'वनवाळ्यांचो मळो' बरपांत मेळटा. पळेयात: गॉमिश, १९९९: ३९२.

१२. 'पुनर्जिवित्व' हें उतर सोळाव्या-सतराव्या शेंकड्यांतल्या भायल्या मिशनरींनी पुनर्जल्म/न्म उतराच्या आधरान नवें घडयल्लें उतर आसुये काय दिसता. ख्रिस्ताचे 'रेजुरेयसांव' म्हळ्यार ताचो पुनर्जल्म न्हय. तर, मरण आयले उपरांत कांय वेळान परतो जिवो जावपाची घडणूक. आदलेंच जिवीत थोड्या वेळाच्या 'थान्बा' उपरांत मुखार परतें सुरू जाता. देखून घडये, पुनर्जिवित्व, पुनर्जल्म न्हय.